

رومي Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN : 2564 - 7903 · Yıl / Year : Sonbahar / Autumn 2018 · Sayı / Issue : 2

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايدى للبحوث الإسلامية / Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN: 2564-7903

Yıl / Year: 1 – Sonbahar / Autumn 2018 - Sayı / Issue: 2

RUMELİ
İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Rumeli
Journal of Islamic Studies Yıl/Year: 1
Sonbahar/Autumn 2018 - Sayı /Issue: 2

Sahibi / Owner

Trakya Üniversiteler Birliği İlahiyat
Fakülteleri Adına
Prof. Dr. Cevdet Kılıç, Trakya
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Editör / Editor

Dr. Mustafa Şentürk, Trakya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Yardımcı Editörler / Co-Editors

Dr. Feim Gashi, Kırklareli Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Dr. Ümit Eker, Çanakkale OMÜ İlahiyat
Fakültesi
Dr. Yakup Bıyıkoglu, Tekirdağ NKÜ
İlahiyat Fakültesi
Arş. Gör. Tuba Yıldız, Trakya
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

**Arnavutça Dil Editörü / Albanian
Language Editor**

Dr. İtir Rruqa, Trakya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Yazı İşleri Müdürü

Dr. İtir Rruqa, Trakya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Amblem Tasarım / Emblem Design

Dr. Ömer Kasım Kahya

Grafik Tasarım / Graphic Design

Alihaydar Murat Kıştan / Nokta Klâsik

Adres / Address

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne-
TÜRKİYE
Tel. 0 284 235 68 99
Fax 0 284 235 08 87
rumelislam@trakya.edu.tr

Basım Yeri / Printed By

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayı
Yerleşkesi EDİRNE

Basım Tarihi/Printing Date

Ekim - 2018

rumelislam@trakya.edu.tr

[rumeli.islamicstudies.3](https://www.facebook.com/rumeli.islamicstudies.3)

[rumeliislam@rumeliislam](https://twitter.com/rumeliislam)

www.ilahiyat.trakya.edu.tr,
<http://dergipark.gov.tr/rumeli>

**Uluslararası Danışma Kurulu /
Int. Advisory Board**

Dr. A.Taha İmamoğlu, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Abdurrahman Okuyan, Ondokuz
Mayıs Üni., Türkiye
Dr. Adem Apak, Uludağ Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Ahmad Omar, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Ahmad Sawan, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ahmet Çapku, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ahmet Emre Dağtaşoğlu, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ahmet Faruk Güney, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ahmet Öz, Kahramanmaraş S.İ.
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ali Karataş, Sakarya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Ali Öztürk, İstanbul Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Bayram Ali Çetinkaya, İstanbul
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Bekir Zakir Çoban, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Fahrush Rexhepi, University of
Pristina, Kosova
Dr. Shaban Sulejmani, University of
Skopje, Makedonya
Dr. Fatih Toktaş, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Fatih Yakar, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Habibe Kazancıoğlu, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Halil Aldemir, Kilis Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Halim Işık, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Hasan Coşgun, Gaziosmanpaşa
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Hasan Maçın, Adıyaman
Üniversitesi, Türkiye

Dr. İbrahim Kocabaş, Yıldız Teknik
Üniversitesi, Türkiye
Dr. İlyas Çelebi, İstanbul 29 Mayıs
Üniversitesi, Türkiye
Dr. İrfan Morina, University of
Pristina, Kosova
Dr. İsmail Çalışkan, Yıldırım Beyazıt
Üni., Türkiye
Dr. Mahmut Yazıcı, Namık Kemal
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mehmet Dalkılıç, İstanbul
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mehmet Demirtaş, Gaziosmanpaşa
Üni., Türkiye
Dr. Mehmet Kenan Şahin, Ordu
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mehmet Ümit, Marmara
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Muammer Bayraktutar,
Gaziosmanpaşa Üni., Türkiye
Dr. Murat Sula, Karadeniz Teknik
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mustafa Hocaoğlu, RTE
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mustafa Necip Yılmaz, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mustafa Özel, Şehir Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Muzaffer Özli, Fırat Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Nazar Omran, Int. University of
Novi Pazar, Sırbistan
Dr. Nebile Özmen, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Necdet Şengün, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Necdet Ünal, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Necmettin Gökkır, İstanbul
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Nevzat Aydın, Bayburt
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Nurullah Altaş, Marmara
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Oğuzhan Ş. Yağmur, Dokuz Eylül
Üni., Türkiye
Dr. Ömer Başkan, Abant İzzet Baysal
Üni., Türkiye

Dr. Ömer Soner Hunkan, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Özkan Öztürk, Namık Kemal
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ramadan Doğan, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Raşit Küçük, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Rıdvan Canım, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Sema Geyin, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Serpil Başar, Diyanet İşleri
Başkanlığı, Türkiye
Dr. Seyfullah Efe, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Siham Mevid, Int. University of
Novi Pazar, Sırbistan
Dr. Suat Erdem, Bozok Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Süheyl Ünal, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Thaer Alhallak, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Yakup Yılmaz, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Yasemin Sarı, Namık Kemal
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Yusuf Şen, Bayburt Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Zübeyir Bulut, Abant İzzet Baysal
Üni., Türkiye

**Uluslararası Yayın Kurulu/Int.
Editorial Board**

Dr. Safvet Halilović, University of
Zenica, Bosna Hersek
Dr. Almir Fatić, University of
Sarajevo, Bosna Hersek
Dr. Zuhdija Hasanović, Uni. of
Sarajevo, Bosna Hersek
Dr. Sulejman Topoljak, University of
Bihac, Bosna
Dr. Şukriya Ramiç, University of
Zenica, Bosna Hersek
Dr. Abas Jahja, Trakya Üniversitesi,
Türkiye

Dr. Ahmad Sawan, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ali Hüseyinoğlu, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Behlül Kanaçi, Karadağ İslam
Birliği, Karadağ
Dr. Cevdet Kılıç, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Emina Sadikovic, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Emine Arslan, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Enver Gicic, Int. University of
Novi Pazar, Sırbistan
Dr. Fatih Köse, Namık Kemal
Üniversitesi, Türkiye
Dr. İrfan Morina, University of
Pristina, Kosova
Dr. Mensur Nuredin, University of
Skopje, Makedonya
Dr. Mesut İdriz, Int. University of
Sarajevo, Bosna Hersek
Dr. Mohammad Jaber Thalji, Yarmouk
University, Ürdün
Dr. Muhammed Altaytaş, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Muzaffer Üzümcü, Namık Kemal
Üni., Türkiye
Dr. Nevzat Erkan, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Nimetullah Akın, Çanakkale
Onsekiz Mart Üni. Türkiye
Dr. Nizamettin Karataş, Namık Kemal
Üni., Türkiye
Dr. Nurullah Koltaş, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Salih İnci, Kırklareli Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Sefer Hasanov, Sofya Yüksek
İslam Ens., Bulgaristan
Dr. Selahattin Aktı, Çanakkale Onsekiz
Mart Üni., Türkiye
Dr. Üzeyir Durmuş, Çanakkale
Onsekiz Mart Üni., Türkiye
Dr. Mead Osmani, Araştırmacı,
Sırbistan

17. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN TULÛ'Î VE RAHŞİYYE'Sİ

Ozaj Suliman^{1*}

Makale Geliş Tarihi: 18 Mayıs 2018

Makale Kabul Tarihi: 3 Ekim 2018

Özet

Bu makalede 17. yüzyıl şairlerinden Tulû'î'nin hayatı, eserleri ve özelde Rahşiyye isimli eseri değerlendirilecektir. Tulû'î'nin 17. yüzyılda kaleme aldığı *Rahşiyye* İstanbul Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde 362/35 numarayla “Kasâid-i Nef'î ve Tulû'î ve Âli” adı ile kayıtlıdır. Eser 138 beyit olup kaside nazım şekliyle telif edilmiştir. Aruz ölçüsünün “fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün” kalıbıyla kaleme alınmıştır. Uzun Arapça ve Farsça terkiplerle örülü eserde 17. yüzyılın önemli akımlarından Sebk-i Hindî'nin etkisi görülmektedir. Şair, *Rahşiyye*'de adından da anlaşıldığı gibi 17. yüzyıl padişahlarından IV. Murad'ın atlarını meth etmektedir. Çalışmada ayrıca *Rahşiyye*'nin çevriyazım metni araştırmacıların istifadesine sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: 17. Yüzyıl, Tulû'î, Kaside, Rahşiyye, IV. Murad

TULUI AS A SEVENTEENTH CENTURY POET AND HIS *RAKHSHIYA*

Abstract

This article investigates the life and works of Tului who is one of seventeenth century poets. It especially focuses on his work named *Rakhshiya* which is registered under the title of “Kasâid-i Nafaâ and Tulû'î and Âli” in Turkish manuscript part of Istanbul Köprülü Library. Its registration number is 362/35. The work is comprised of 138 verses which authored in *qasidah* and the aruz prosody form as failatun / failatun / failatun / failun. The author who used long Arabic and Persian phrases in his work *Rakhshiya* has been influenced by one of seventeenth century movement named Sebk-i Hindi.

1 *Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ozajsuleyman@hotmail.com.

The poet in his work Rakhshiya which it can be understood from its name eulogized the horses of Murad IV. Here it is presented the transcription text of Rakhshiya to the researchers.

Key Words: 17 century, Tului, Qasidah, Rakhshiya, Murad IV.

1. Tulû'î'nin Hayatı

Rahşiyye'nin müellifi olan Tulû'î'nin hayatı hakkında, şüara tezkirelerinde yaptığımız incelemelerde herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Fakat aynı mahlası kullanan Kalkandelenli İbrahim Tulû'î hakkında şüara tezkirelerinde özet bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Kalkandelenli İbrahim Tulû'î 16. Yüzyılda, III. Murad döneminde, bugün Makedonya sınırları içinde bulunan Tetovo(Kalkandelen) şehrinde yaşamış, daha sonra Arnavutluk'a tayin edilmiş ve burada suda boğularak vefat etmiştir.² *Rahşiyye*'nin müellifi olan Tulû'î'nin hayatı hakkında ise bir başka eseri olan *Paşa-nâme*'den çıkarımlarımızla yetinmek durumundayız. *Paşa-nâme*'den hareketle Tulû'î'nin 17. Yüzyılda, IV. Murad döneminde, İstanbul'da saraya yakın bir hayat yaşadığını anlıyoruz. Şairin *Paşa-nâme* isimli eserinden aldığımız aşağıdaki beyitlerden hareketle, dönemin padişah'ı IV. Murad'ın Tulû'î'ye hil'at giydirdiği ve şairin dönemin vezirlerinden Kenan Paşa ile görüşüp *Paşa-nâme* isimli mesnevîyi kaleme alma hususunda ondan telkin aldığı anlaşılmaktadır.

Şairin Sultan IV. Murad'dan hil'at giydiğini ve Onun iltifatına mazhar olduğunu gösteren beyitler şunlardır:

2 Kalkandelenli İbrahim Tulû'î hk. bilgi için bkz. Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-şu'arâ: İnceleme-Metin*, (haz. Filiz Kılıç), (İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü,2010), 2: 652; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şu'arâ*, (haz. İbrahim Kutluk), (Ankara: Türk Tarih Kurumu, Yayınları, 1989), 2: 585-86; Riyâzî, *Riyâzu's-şu'arâ*, Süleymaniye Ktp. Lala İsmail 314, 89a; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, (İstanbul: 1311), 4: 3017; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, (haz. Mustafa Keskin, Ayhan Öztürk, Hamdi Savaş, Havva Kurt), (İstanbul: Sebil Yayınları, 1996), 3: 288; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim (haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), (Ankara, Büro Yayınları, 2001), 2: 593; Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, (İstanbul: Meral Yayınları, 1972),2: 413, 419.

- (86) Medhinde didim Hazret-i Hünkâr'a kasâid
TahtındaVelî gördüm anıñ nice fevâid
- (87) İhsân ile lutf eyledi bir hilat-i fâhir
Bir şâire olmadı bu ihsân-ı nevâdir
- (88) El-minnetü lillâh ki olup mâdih-i hünkâr
Evsâf-ı cemilinde olup nâzım-ı dûr-bâr
- (89) Eşâr-ı revân-bahş ile kıldım nice inşa
Eltâf-ı şehensâhı beni eyledi ihyâ

Şairin Kenan Paşa ile görüştüğü ve Kenan Paşa'nın eseri yazma hususunda şairi teşvik ettiğine dair beyitler şunlardır:

- (117) Bu sözleri gûş eylicek Hazret-i Paşa
[...]³ didi nazım ile eyle bunı inşâ
- (118) Ben dahi o gün destime aldım [...] hâme
[...] ile safha-i safha-i âlemde bu nâme
- (119) [Emr itdi]⁴ adl nâme-i paşa kodum anın
Eğlenceleri ola cihanda nudemânın
- (120) Gûş eylediler adlini paşa-yı kerimin
İbretle nazar olına ahvâligarimin

Yukarıda vermiş olduğumuz beyitlerden hareketle Tulû'î'nin XVII. yüzyılda IV. Murad döneminde yaşadığı anlaşılmaktadır.

3 Yoğun nemlenmeden dolayı mürekkep akması sonucu okunamayan yerleri köşeli parantez içine aldık (Yazarın notu).

4 Metin tamiri yapılan kelimeleri köşeli parantez içine aldık (Yazarın notu).

2. Tulû'î'nin Eserleri

Yaptığımız araştırmada Tulû'î'nin üç eserine ulaştık. Bunlar; *Paşa-nâme*, *Rahşiyye* ve *Pesendîde-nâme* adlı eserlerdir. Şimdi sırasıyla bunları görelim.

2.1. *Paşa-nâme*

Tarafımızdan doktora tezi olarak çalışılan eser, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Bölümü'nde "Sloane 3584" numara ile kayıtlıdır. Araştırmalarımız sonucunda eserin başka nüshasına ulaşamadık. Eser H. 1040 / M. 1630 tarihinde istinsah edilmiştir.⁵

2179 beyitten oluşan eser, nestalik hatla kaleme alınmış, her sayfa 15 satır olarak istif edilmiş ve 79 varakla telif edilmiştir. Eserde ayrıca 5 adet minyatür bulunmaktadır. Eser aruz ölçüsünün Hezec bahrinin "mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fa'ûlün" kalıbı ile telif edilmiştir.

Eser IV. Murad'ın vezirlerinden Kenan Paşa'nın Rumeli ve Karadeniz coğrafyasında devlet düzenini bozan, halka zulmeden eşkıya ile yaptığı mücadeleleri konu edinir.

Paşa-nâme'nin ilk ve son beyitleri şunlardır:

- (1) Hamd idelüm Allâh'a ki âgâz-ı sühandır
Hamd eylemek ehl-i sühana resm-i kühendir
- (2179) Dâyim ola devletle sa'âdetle mükerrerem
Düşmenleri mekhûr ola ahabbı müselleme

2.2. *Rahşiyye*

Makalemizin konusu olan *Rahşiyye* İstanbul Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde 362/35 numarayla "Kasâid-i Nef'î ve Tulû'î ve Âli" adı ile kayıtlıdır.⁶

5 Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, "yazmalar.gov.tr, Erişim: 24 Ekim 2018, <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/pasa-name/91987>

6 Tulû'î, *Rahşiyye*, İstanbul Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde 362/35, Varak numarası, 96b-99b.

Tulû'î'nin Rahşiyyesi 96b-99b varakları arasındaki sayfaların kenarlarına yazılmıştır. Tulû'î'ye ait olan Rahşiyye “Kaside-i Tulû'î Der-Vasfi Esbân-ı Şâh-ı Cihan Sultan Murad Han” başlığını taşımaktadır. Bu eser adından da anlaşıldığı gibi IV. Murad'ın atlarını methetmek için kaleme alınmıştır. Kaside 138 beyitten müteşekkildir. Aruz ölçüsünün “feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün” kalıbı ile telif edilmiştir.

Rahşiyye'nin ilk ve son beyitleri şunlardır:

- (1) Gel ey kıl-k-i güher-pâş-ı cevâhir-isâr
Dürer-i medh-i şehen-şâhı döküp eyle nisâr
- (138) Germ ü serd ile felek eylemesün âzürde
'Tyd-ı nev-rûz ola eyyâm-ı zemistânı hezâr

2.3. *Pesendîde-nâme*

Tulû'î'nin bir diğer eseri olan *Pesendîde-nâme*, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde “Renaudot / Saint Germain-des-pres, 611” numara ile kayıtlıdır. Eser IV. Murad'ın Bağdat seferi hakkında telif edilmiştir. H. 1048 / M. 1638 yılında kaleme alınan eser H. 1050 / M. 1648 tarihinde istinsah edilmiştir. 16 varaktan oluşan eserde nestalik hat tercih edilmiştir.⁷

IV. Murad'ın Bağdat seferini anlatan bu eser 89 beyit olup kaside nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Aruz ölçüsünün “fâilâtün / fâilatün / fâilâtün / fâilün” kalıbı ile telif edilen kaside uzun Arapça ve Farsça terkiplerle örülüdür. Manayı zorlayan alışılmamış bağdaştırmalarla Sebk-i Hindî üslubuyla kaleme alınan kaside çarpıcı ve dikkat çekici bir anlatıma sahiptir. Bağdat seferini bir şairin kaleminden okumak isteyen araştırmacılar için mühim bir eserdir. Kaside hakkında bir makale yayımlanmıştır.⁸

7 , Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı “yazmalar.gov.tr”, Erişim: 24 Ekim 2018, http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=125373

8 IV. Murad'ın Bağdat seferi hakkında yazılmış Bir Kaside: “Tulû'î'nin *Pesendîde-nâme*si”, Özer Şenödeyici, Halil Sercan Koşık, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 2/1 (Haziran 2014), 133-150.

Pesendîde-nâme'nin ilk ve son beyitleri şunlardır:

- (1) Müjde kim sâhib-kırân-ı şark u garb u ins ü cân
Gâlib-i düşmen olup a'dâya virdi kesr-i şân
- (89) Hak Te'âlâ devlet ü 'ömrinfirâvân eyleye
Bed-sikâl-i câhı olsun hâr u zâr u nâ-tüvân ⁹

3. Tulûêî'nin Edebî Kişiliği

Çalışmamızın konusu olan Rahşiyye'nin müellifi Tulûêî'nin edebî kişiliğini eserleri Paşa-nâme, Rahşiyye ve Pesendîde-nâme'den hareketle öğrenmekteyiz. Mezkûr eserlerden hareketle şairin divan şiiri geleneğine hâkim olduğu görülmektedir. Tulû'î'nin özellikle kaside ve mesnevî nazım şekline yatkın olduğu bu türde kaleme aldığı eserlerinden anlaşılmaktadır.

Rahşiyye'nin müellifi Tulû'î'nin Arapça ve Farsça'ya vâkıf bir şair olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın konusu olan Rahşiyyede de şair pek çok Arapça ve Farsça kelime tercih etmiştir. Şairin eserleri incelendiğinde içinde yaşadığı yüzyılın akımı Sebk-i Hindî¹⁰'den etkilendiği görülmektedir.

3.1. Kasidenin Tahlili

Şiirin başlığı "Kasîde-i Tulû'î der vasf-ı Esbân-ı Şah-ı Cihân Sultan Murâd Han"dır. Şiir rahşiyye türünde kaleme alınmıştır.

Tulûêî'nin Rahşiyyesi 138 beyitten oluşan bir kasidedir. Tulû'î şiirini biraz uzunca yazmış bilinen kaside beyit sayısının üzerine çıkmıştır. Bu durum şairin mesnevî nazım şekline yatkınlığını ve methiyedeki ustalığını yansıtmaktadır.

Şiirde ahenk bütünlüğü aruz ölçüsünün fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün kalıbı ile sağlanmıştır. Şiirde redif kullanılmamış beyitler arasındaki âhenk bağı kafiye ile sağlanmıştır. Şiirde –âr sesleri kafiye olarak tercih edilmiştir. Şair şiirin uzunluğundan kaynaklanan yeknesaklığı kırmak için kafiye değişikliğine gitmiş şiirin sonuna doğru bazı beyitlerde –ât seslerini kafiye olarak kullanmıştır.

Tulû'î'nin Rahşiyyesi döneminin edebî akımlarından oldukça etkilenmiştir. 17. yüzyılda etkili olan Sebk-i Hindî uslûbu Tulû'î'de kendini güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Şiir Arapça, Farsça kelimelerin çokluğu, anlaşılabilirliği zorlaştıran uzun terkipler, imgeler, mecazlar ve alışılmamış bağdaştırmalar ile Sebk-i Hindî uslubunun pek çok özelliğini yansıtmaktadır. Kasidesanat kâ-rane bir uslub ile yazılmış teşbih, istiare, telmih, tenasüp, mübalağa gibi söz sanatları ile tezyin edilmiştir. Şiir incelendiğinde Türkçe kelimelerin oranının oldukça düşük olduğu görülecektir. Fiiller ve bazı edatlar dışında hemen hemen bütün kelimeler Arapça veya Farsçadır.

Sonuç

Rahşiyye'nin müellifi Tulû'î'nin hayatı hakkında şuara tezkirelerinde ve biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Şairin 17. yüzyıl şairi olduğunu eserlerinden yaptığımız çıkarımlarla anlıyoruz.

Şair Tulû'î'nin eserleri incelendiğinde 17. yüzyılın edebî geleneğine vâkîf olduğu anlaşılmaktadır. Tulû'î'nin özellikle IV. Murad'ın atlarını övmek için kaleme aldığı *Rahşiyye* isimli eserinde, Sebk-i Hindî akımına vâkîf olduğu Arapça ve Farsça terkipleri sıkça kullandığı görülmektedir.

Şairin diğer eserleri *Paşa-nâme* ve *Pesendîde-nâme* incelendiğinde Tulû'î'nin 17. yüzyılın edebî geleneğine vâkîf olduğunu ve şiir zevkinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışma ile Tulû'î'nin daha önce üzerinde çalışma yapılmamış *Rahşiyye*'si araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

Kaynaklar

Çelebi, Kınalızâde Hasan, *Tezkiretü 'ş-şu 'arâ*. (haz. İbrahim Kutluk), Ankara: Türk Tarih Kurumu, Yayınları, 1989.

Kalkandelenli İbrahim Tulû'î hk. bilgi için bkz. Âşık Çelebi, *Meşâ'irü 'ş-şu 'arâ: İnceleme-Metin*. (haz. Filiz Kılıç), İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010.

Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C. II, İstanbul: Meral Yayınları, 1972.

Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: L&M, Yayıncılık, 406.

Riyâzî, Riyâzu 'ş-şu 'arâ, Süleymaniye Ktp. Lala İsmail.

Sâmî, Şemseddin, *Kâmûsu 'l-A'lâm*, İstanbul: C. IV, 1311.

Süleymaniye Kütüphanesi, *Hacı Ahmed Paşa Bölümü*, Demirbaş No: 00362-030.

Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, (haz. Mustafa Keskin, Ayhan Öztürk, Hamdi Savaş, Havva Kurt), İstanbul: C. III, Sebil Yayınları, 1996.

Şenödeyici, Özer, Koşık, Halil Sercan, "IV. Murad'ın Bağdat seferi hakkında yazılmış Bir Kaside: Tulû'î'nin Pesendîde-nâmesi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 2/1 (Haziran 2014): 133-150.

Tulû'î, Rahşiyye, İstanbul Köprülü Kütüphanesi Koleksiyonu, Kayıt Numarası: 362/35, Varak Numarası: 96b-99b, Süleymaniye Kütüphanesi

Tuman, Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim (haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), Ankara: C. II, Büro Yayınları, 2001.

İnternet Kaynakları

Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, “yazmalar.gov.tr” Erişim: 24. Ekim 2018.
<http://www.yazmalar.gov.tr/eser/pasa-name/91987>

Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, “yazmalar.gov.tr” Erişim: 24 Ekim 2018.
http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=125373

Ek :

Rahşiyye'nin Çevriyazısı

1. Gele ey kilik-i güher-pâş-ı cevâhir-isâr
Dürer-i medh-i şehen-şâhı döküp eyle nisâr
2. Rişte-i nazma getür lülü-yı mensûr [...]
Pây-ı sultân-ı cihan-bâna olup gevher-bâr
3. TÂ ki evrâd-ı zebânıñ ola hersubh u mesâ
Medh-i esbân-ı Hudâvend-i hümâyûn-etvâr
4. Ki dimiş bir kulına eyleyüp ihsân-ı amim
Nazma esbân-ı havâsım getürüp eyle katar
5. İltifât-ı şeh-i Cem-câh ile mezun olıcak
Bir kaside dimiş amma ki serâpâ düşvâr

6. Pilten-i esb-i sebükruhsemender-tıynet
Cibillidür lügat ammâki peri gibi uçar
7. Atsalar tir iremez gerdine hengâm-ı şitâb
Nizezerk etseler cibillidür aña kâr
8. Bâda nisbetle sebükter görünür cismiveli
Cebel-i Kâf'akadem bassavirir zahmet-i bâr
9. Yetemez eşheb hâbile hayâl-i insân
İki edhemki odur merdüm-i çeşme bidâr
10. Atsa zerrin cirid pâdişah dırahşı olur
Kevkeb-izü-zeneb ü mihr-i sipihr reh-vâr
11. Demi ardınca gulâmân saâdet rahşın
Her biri câme-i zerrin ile nice seyyâr
12. Hükm ederler ki güneş eyledi tahvîl-i esed
Binse arslan tursın şâh-ı celilü'l-mikdâr
13. Seheriazm-i cered etse nola mihri cihân
Olur elbette tuluitdügi dem saşa-bâr

14. Ol ki zerrin ceredyine gubâr içre olur
Necm-i sâkıb gibikim ola dirahşân şeb-i târ
15. Subh-dem eylese şâm alacası şehle zuhûr
Olşafakdır şeh-i âlemaña mihr-i nevvâr
16. Eyle çâbük kireha itse eger rakibinin
Eşk-iGülgünsaçılurdidelerinden cuy-bâr
17. Sürsedağlardelisin kuha cered zerk-i ümit
Kürre-ihâki geçüp itmeye mâhın karâr
18. İtse irhâyı inân râyeti ol dide görür
Çarh urur kuy-ı zemîn niteki çarh-ı devvâr
19. Top idüp cismini per-tâb idicek[...]
Kuyı galtân gibi kim ola serâpa hem-vâr
20. Tünd rahş der-kâbüzre tûb atsa cered
Sad-i Vakkâsokunun sırrını eyle izhâr

21. Nice medh eyleyeyin Hazret-i Paşa torısın
Yel-i zeyn-püşser-â-ser ki ser-â-pâ zerkâr
22. Mûyı oldeñlü mülâyim ki harır u muhmel
Aña nisbetle huşunetde hemânbister-i hâr
23. Dagıdubkâkül-i müşkinini isterse edeb
Eylemez cânib-iözür [...] zâr
24. Nedir ol gamze-i dilkeş müje-i tır-endâz
Ol nişanla komaz [...]
25. Bül-aceb dilber-i esmerdir o keyfiyyet ile
Gâh mestâne ider âşıkı gâh huşyâr
26. Zıb u zînetle ya hod ola arus-ı keş-mîr
Gösterür raht-ı murassanı pür nakş u nigâr
27. Bârekellâh zihî rahş-ı hümâyün ki aña
Mihri feyyâz ata zıll-iHudâ ola süvâr
28. Pâdişah-ı felek-evrengmelâik-avân
Han Murâd-ı zafer-encâm ü saadet ensâr

29. Yek ütâzitudügi dem uran ejder-timsâl
Bâd-pâdır ki ola nakl-i feşânında şerâr
30. Tayy-ı arz itmede mâhir o kadar kim guyâ
Sitem-i hâr eşkini tûl-i zemîne tûmâr
31. Şeyb-ı pâlâd beraber nitekim seyr-i burâk
Deşt ü vâdidesaña [denk] düldülreftâr
32. Berg-i güldür kim olup bâd ile mercân perrân
Gehî tâvus-ı cinân ü gehî kebkeb-i kühsâr
33. [Cilve-ger] olsa eger kâse-i tanbûr üzre
[...] tagyîr virüp bir zemîne âheng evtâr
34. [...] o kadar peyker kûhuyla ki ger
[...] emvâcî şikest itmeye peybend-i katâr
35. [...] meselâ kapu agası torısı
[...] ki hejiriñ koparır kellesini olsa dü-çâr

36. [...] dîv-nejâd olsa ‘aceb mi ki çeker
Bir dilâver ki ola Hamza’dan artık sad-bâr
37. [...] şâm kadar eşheb subha’yâd
Yidemez ablak-ı tünd ile aña leyl ü nehâr
38. [...] tîr-i kaža ki idüp per-tâbı
Yetişür saydınaankadır olursa tayyâr
39. [Germ] ile itse şitâb ayagı altında zemîn
Bahr-i sîm-âb gibi zelzeleden eyne firâr
40. [...] idüp nerm ileâheste hıram itse eger
Pây-ı [...] nı anıñ itmeye tahrîk-i gubâr
41. [...] oglı toğrusuda ne çekermiş göresin
Şehsüvâr oldugı esnâdaidince ılgar
42. Berr u bahraña tayanmaz yetişür [...]
[...]
43. [...]nıñ vaâfin idenler rûşen [...]
Kim hafidir dahi alan bu deñlü esrâr

44. [çüst ü çâbük] o kadar kim meselâ çekmez elem
Tayy-ı ‘arz etmeye ger olsa cihân [neşr-i zâr]
45. [Tek ü tâz] itmedeteng eyler iken [...]
Girse [...] idervüsatle yinemedâr
46. Dil-nüvaz sıfat-ı reşk ü sabâdır
İhtizâz itse olur gayret-i bâd-ı gülzâr
47. Dil-nüvâz olsa nolaâşık-ı dildâyeye kim
Ref’ider hâtırîâşıkda komaz gussa-yâr
48. Nedir ol perçem-i dem sanki [kattâs] [...]
Nedir ol çeşm-i siyeh âhû-yı ter-i tatar
49. [O celâli] [...] itse celâliyle şitâb
Anı zabt eyleyemez kimse kemer kim Hünkâr
50. Şüphe-i ra’d ile pertâb idicek sâikadır
Kim anıñ pâyinehem-pâ olamaz ‘unsur-u çâr

51. Cibil-i torı ile [...] ‘azm idicek meydâna
sañki sımurga binüp rezme gelür sâmsüvâr
52. Ol mesihâyıhayâlim ki müdâm-ı endişem
Seyri pür evc-i semâvât ü hazız-i aktar
53. Ol kelimim ki kelâmım kelimât-ı mevzûn
Yed-i Beyzâyı zamirinde ‘asâ hâme-i mâr
54. Ben hiç ‘aybına bir kimseniñ olmam nâzır
Benim ol kuvvet-i kudsiyye-i ism-i settâr
55. Mantıku’t-tayr-ı ma’rif ki benim ‘asrımda
Beytimiñ her birisi külbe-i hulk-ı ‘attâr
56. Tab’-ı pür-feyzime her lahza hücûm-ıma’nâ
Sanasın ebr-i girânbâr u nüzûl-ıemtâr
57. İdeli mülk-i me’âniyi musahhar oldu
Kuvvet-i nutkuma huddâm-ısuhanhidmetkâr
58. Açsa şeh-bâz-ı hayâlim per-i endişe olur
Murg-ı ma’nâyı şikâr itmege hâmem minkâr

59. Mihr-i lütfuñ baña da zerre kadar feyż itse
Gün gibi ‘âleme eş’ârım iderdim iş’âr
60. Hükümüñe nazm-ı le’âli-i der-i mensûrı
Deler elmas sebük-dest-i hayâlim şeb-târ
61. Bu kadar güfte-i nâ-süfte dürr-i manzûmı
Kâlib-i nesre de ifrâğ idebilmez inşâr
62. Mecma’-ül-bahr-i cevâhir sadef-i i’rfânım
Ğayrıñ eş’ârı benim şi’rime nisbet enhâr
63. Şu’arâdan söz alup mahrem-i eş’âr itmem
Tab’ımıñ zâdeleri cümle benât-ı ebkâr
64. Müteşâ’ir şu’ar’ menzilini kat’ idemez
Esb-i tâziye beraber mi olur lâşe himâr
65. Böyle mi eyler idim medhiñi ‘âlemde eger
Semi’ ‘ikbâl-i hümâyûñuna irse güftâr

66. Gûşvâr eyler idim kûş-ı kabûl-i‘arşa
Dürer-i medhiñi kim her biri dürr-işehvâr
67. Tûti-inâdire-sencim beni redd itme ki ben
Şâh-i tecrid-i ümîd üzre kalambûtimâr
68. Hizmet-i bâb-ı hümâyûn ile mümtâz oldum
Ki teberdâr idim evveldeğil idim bi-kâr
69. Soñradan seyr ü seyâhat baña gâlib oldı
Ki varup ka’beye sürdümhurrem [...]
70. Sürüldüm rûm u ‘acem mülküne tahsile varup
Hâtıra gelmedihiç‘ilmi taleb [...]
71. Baña lütf it ki seyahatle cihandide benim
Seyr idüp dehri dolaşdum komadım şehr ü diyâr
72. Pây-ı himmetle gezüp turfe-i ‘acâyib urdum
Arab u rÿm u èacem Özbek ü hind ü farfar
73. Zer-i hâlis ki kelâmımdır anı ‘arz iderin
Tab’-ı nakkâd şeh-i ‘âdil olursa mi’yâr

74. Nice şeh eyledi eltâf-ı firâvân-ı ‘azîz
Cins-i ‘irfân ki düşüp zillate olmuş idi hı’vâr
75. Mâh-ı hurşid-eser çarh-ı bülend-devlet
Neyyir-i saltanat-efrûz-ı münevver-dîdâr
76. [...] ile çıkup gün gibi devrân itse
Yeke tâz olsa kovuphalka kemiyyet ferrâr
77. Kendüsi mihr-i felek rahşî şu’â’ı nîze
Halka-i encümü bir bir düşürür nîze güzâr
78. Dest-i çâlâk o kadar kim meselâ nîze-i[...]
Geçirür okgibi ger halka olursa sûfâr
79. Gözini yumsa nişân eylese igne diken
Ser-i nîze geçer ondan nitekim zerrin târ
80. [...] halka-i dilnîzesine
[...] pür eyler tenini zerd ü nizâr

81. [...] zâhir olup eylese âheng-i cirid
Vüzerâ gösteremez kendilerin encüm-dâr
82. [...] Âdem nice tâkat getirür
Nerm ile ursa olur kühl-i sıfâhan ahcâr
83. [...] merdâne ciridöyle deler cevşini kim
Şâh-ı merdânla san hâke kakıldı mismâr
84. [...] çıksa cirid seyrine sultân-ı cihân
Halk-ı ‘âlem yığılup cümle tolar bâm u kenâr
85. [...] ki vere nûr ile dünyâyâ server
[...] raks itmege kâdir oldu nâçâr
86. [...] görmek elemi olmasa vardır lâbüdd
Pâdişâh ile cirid oynamağa meyl-i kibâr
87. [...] gül güzel ammâ nidelüm ‘âlemde
Hâtıra hâr-ı cefâ virmese her giz âzâr
88. [...] seyr o kadartevsencâhı kim anıñ
Ola mı seyrisa’yi kemiyyet efkâr

89. [...] dide cennet-keş olurdı dâim
Pâre-i himmeti olsaydı eger kâm-ı şumâr
90. [...] şemşir cihangir-i idi pereste
Bebri sahrâda vü deryâda [...] bîmâr
91. [...] sîrâb olana nâr-ı cahîm
Ede tağyir-i tabi'at ola bâğ-ı gülnâr
92. [...] sûzân oluna [...]
Ola hâşiyet ile şu'le-i fevvâre-i nâr
93. Devr-i 'adlinde sitem kimseye itmez kimse
Dil-i 'uşşâka kemerçeşm-i dildâr
94. Basamaz taşra kadem dâire-i emrinden
Kasr eder dest-i tecâvüz felek-i nâ-hencâr
95. Serverâ pâdişehâ mihr-i kevâkib sîmâ
Ey hümâyûn-ı halef dûde-i[...]vakâr

96. Tûtî-i nâtıka medhiñle olurdı gûyâ
Gitse ‘âyine-i sad-pâre-i dilden işkâr
97. Benim ol ‘ârif-i kudsi nefes-i rûhânî
Tab’ımıñ pây-e-i ednâsı fûnûn-ı eş’âr
98. Vezîr-i şâh-ımemâlik semm-i berâhîm
Ki rûzı ‘ıyddir anıñ leyâli-i kadr u berât
99. Halil hân-ı keremdir o şehr-i halil
Rikâbım [...] fermân ederse [...]
100. Hejîr-ibebr ü beyân-ı Rüstem şecâ’atın
Cellâdı kabza-i mâr oldu kamçı [...]
101. ‘Atâsı sattına sîmurg-veş[...] sîmurg
Sehâ vü ceredi [...] zib u [...]
102. ‘Acem ‘Arab şu kadar aldı halil-i ihsân
Berâta vâsıl olurdı eger verseberât
103. Bu lûtfa düşmeye mazhar revâmıdır ‘âli
Virilse [...] bir içimsu gibi[...]

104. Bî-aded tiğ-ı zebân ile târ u mâr ile ben
‘Înâyet eyle [...] âlây
105. Kuluna şöyle bir [...] bağışla sultânım
Yıgılıp [...] itdikçe [...]
106. Atâsı tâzı olması kişne [...] cinsi ola
O baş [...] yoğ ola aña ğayrıñanlar [...]
107. Ğazâda kan saça tiğim salup te’âlî şerer
Bahar feth u zafer mevsimi düşe cemât
108. Virirseñ eger eyü ver ki cüst ü çâbük ola
Eger koşulsa [...] kovsa hasmına [...]
109. Ben aña devlet olam ol baña burak şest
Bula yeñi olmaya ammâ ki devletin [dırâz]
110. Atâ deminde hezârât yanında bir [...]
Sehâña rahtı mükemmel tavile muhtasâr

111. Piyâde kaldım eyâşehsüvâr-ı sâhib tiğ
İ'nâyet eyle baña boynını kemer tutar [...]
112. Gazâda mazhar olakan içinde gülgüne
Geceyle hilat-işebdîze mâ sadak[...]
113. Şu şartla niçe âdemler öldürüp rûyı
Hayat bahş ola kebk-i deri [...]
114. Neheng bahrda hoşdur semender Àteşde
Bu hâk de gürk dür hevâda [...] [âtda]
115. Olurdı sofra-i ni'met baña kabun [...]
Fakîre Hazret-i zâtıñdan erer [...]
116. Mürüvvet eyle bu ma'zûl rüzgâra [...]
Bir at ki mansıb-ı 'âli ola [...] rât
117. [...] anıñ gibi bes ola [idi adû]
Eyü nişânlu gerek [...]
118. Hemân elümde gerekdür zimâmı gibi hüşyâr
Donı güzel donlı [...]

119. Çayır zamânı baña bir gök ât münâsibtir
Egerçi mâmelekim hâşiyyeti gönle berât
120. Çuluyla gelse dahi gerçicül himmettir
Sehâ budur ola kâmil eger uyan eger ât
121. Niçe şeh ehl-i dile hıızr-ı hidâyet oldu
Sitem-i fakr u felâketden iderken zinhâr
122. Nice şeh buldısühan-verkeremiyle devlet
Nekbet itmiş iken ikbâl u sa'âdet idbâr
123. Söz tamâm oldu Tulû'idemidir eyle du'â
Yegdir icâz-ı kelâm eyleme artuk iksâr
124. Tâ ola bâd-ı sabâ rahş-ı Süleymân-ı zamân
Tâ ola rahş-ı Süleymân ile 'ankatayyâr
125. Tâ ki arslan torısı mihre esed burcu ola
Tâ anıñ na'li ola mâh u kevâkib mismâr

126. [...] deren lakab u tevsen-ikahruñ tündi
Leked-i na'li ile cism-i hâsûd ola figâr
127. Şehre-i rahşı celâliñle celâli ger ola
Şerer-i mihı ilekûr ola çeşm-i eşrâr
128. İki edhem-regin dayim ola pâ-mâli
Tîre-gûn taht-ı 'acem dîn-i sipâh-ı küffâr
129. Reşk-imercânıñ ide çeşmini mahmil ki müdâm
Gerden-i düşmene tesbih ola eşk-i hûnbâr
130. [...] mihr-i deme olsun felek saltanata
Der-i râyundahased itmeğe çarh-ı gaddâr
131. Kanda 'azm eyler iseñ olmasun eksik dâyim
Dil-nüvâz ile sürahi iki yâr-ı gam-hâr
132. [Bile] dağlar delisin bağla surâhiden ırak
Kim o keyfiyyet ile neşve olunmaz inkâr
133. Degmeye zahm-ı nazar kör ola çeşm-i bed-hâh
Hıfz ide Hazret-i Hak cümle belâdan her bâr

134. Saçlı Hûri ile pâşâ-yı mükerrem torısın
Ki dinür Hûr u Melek değmeğe zahm-ı enzâr
135. Sıdk [u] ihlâsgümân itse Tulû'î ne 'aceb
Koma bir tîr-i du'âdır ki i'câbet-âsâr
136. Ol ki şehzâde-i âli Güher-i devletidür
Bâğ-ı 'âlemde ola devlet ile berhurdâr
137. Yimeye bâd-ı muhâlif o gül-i saltanata
Levni ondan yeg olup 'ömri ola sâl-i hezâr
138. Germ ü serd ile felek itmesün âzürde
'İyd ü nevrûz ola eyyâmı zemistânı hezâr